

NACIONĀLĀS SKOLAS PROBLĒMA LATVIJAS SKOLOTĀJU PROFESIONĀLO ORGANIZĀCIJU (LSS UN LNSS) IZGLĪTĪBAS KONCEPCIJĀS 20.GS. 20TAJOS GADOS

Problem of National School in Conceptions of Latvian Teacher's Professional Organizations (LSS and LNSS), 20th of 20th Century

Ērika Vugule

Latvijas Universitāte, Latvija

E-pasts: erika.vugule@lu.lv

Abstract. *The study outlines the problems of the “national school” concept formation in content of the “old school” (to 1918) conditions, and discusses how its understanding significant changes after the founding of the Latvian Republic, how this concept revealing in the new options of democracy and national self-determination. The study is looking for a meaning that included in the LSS concept of “national education” and LNSS concept of “education on the national - cultural grounds”. In Latvia from the 1918th to the 1934th the concept of "National school" in activities of lead teacher's professional organizations (LSS and LNSS) are not developed in a holistic approach. Idea of “National school” in this time is active, it formed in a new discourse of integrated democratic nation – try to include all national minorities.*

Keywords: *national school, teacher's organizations.*

Ievads

Introduction

Skolotāju profesionālo organizāciju darbība 20.gs. 20tajos gados Latvijā ir nozīmīga ne tikai profesionāļu grupai, bet arī visai sabiedrībai kopumā: tā rosināja diskusiju par latviešu nācijas izglītību visplašākajā politiskajā telpā, savukārt, viedokļu atšķirība profesionāļu vidē šo diskusiju aktivizēja, piesaistot plašu daudznacionālās sabiedrības uzmanību. Izglītības politiskajā telpā līdzās pastāvēja vairākas ideoloģiski pretrunīgas skolotāju profesionālās organizācijas, aktīvākās ar lielāko biedru skaitu bija Latvijas Skolotāju savienība (LSS, 1917-1934) un Latvijas Nacionālo skolotāju savienība (LNSS, 1923-1939), kuras ideoloģiski atbalstīja un koordinēja lielāko daļu no skolotāju praktiskajām darbības jomām gan pilsētās, gan laukos, kā rezultātā izglītības likumdošanā netika pieņemts neviens izglītību regulējošs dokuments bez tā sākotnējas izvērtēšanas skolotāju profesionālajās organizācijās, t.sk. Vislatvijas skolotāju kongresos un konferencēs.

Pētījuma problēma. 21.gs. sākumā pedagoģijas terminu skaidrojošajā vārdnīcā jēdziena „nacionāla skola” skaidrojums nav iekļauts. Tas liecina, ka vai nu šim jēdzienam nav denotāta un nepieciešamības, vai tā saturs vēl nav pietiekami konceptualizēts. Sarunvalodā un mediju vidē jēdzieni „nācija” un „nacionāls” tiek lietoti kā pašsaprotami, ar „nacionālo” parasti korelē tam pakārtoti jēdzieni „nacionālā valoda”, „nācijas vēsture”, „nacionālās tradīcijas” un „nacionālā kultūra”. Arī pētāmajā laika periodā, 20. gs. pirmajos 20 gados, līdz Latvijas valsts nodibināšanai, kā arī pēc tam, kad tā tikko ir izveidojusies, ne „latviešu nācijas”,

ne „latviešu tautas” jēdzienu saturs vēl nav precīzi definēts, un vismaz līdz 1934. gadam atrodas variablā statusā.

Pētījuma mērķis: Pētīt jēdziena „Nacionāla skola” izpratnes formēšanos Latvijas skolotāju profesionālo organizāciju koncepcijās 20. gs. 20.ajos gados.

Pētījuma metodes: Atbilstoši pētāmajai problēmai (pedagoģijas vēsture) izmantota kultūrvēsturiskā pieeja un hermeneitika kā metode vēstures avotu analīzē.

Pirms Latvijas Republikas nodibināšanas tieši nacionālais jautājums bija viens no atskaites punktiem, kas konsolidēja Latvijas zemnieku, strādnieku un inteliģences, t.sk. skolotāju spēkus pret Krievijas impērijas rusifikācijas politiku un lika pamatus nacionālas valsts idejai, kā arī nacionālas skolas idejai tajā. Tikai vēlāk, jau pēc neatkarīgas Latvijas Republikas nodibināšanas, atsevišķi izkristalizējās LSS un LNSS skolotāju organizāciju koncepcijās. Tieši tāpēc iespējams uzskatīt, ka Latvijā 20. gs. 20. gados šo biedrību darbībā eksplicējas jēdziena „nacionāls” daudzveidīgie saturī, atklājas tā dažādās interpretācijas. Kļūst skaidrs, ka tā dziļākie jēgas slāņi slēpjas pašu (šajā gadījumā) skolotāju kolektīvajā apziņā, mentalitātē un pilnībā neatklājoties, tomēr pozicionē viņu domas un rīcību. Katrā nosacīti ierobežotā sabiedrības un valsts stabilitātes periodā šajā jēdzienā tiek ielikts savs saturs un jēga.

Šāds konstatējums savukārt ļauj izcelt un prasā pārrevidēt divu lielāko Latvijas skolotāju savienību LSS un LNSS statūtos iekļauto būtisko preambulu nozīmi. Proti, LSS solās iestāties par tautas izglītību, bet LNSS par izglītību uz nacionāli-kulturāliem pamatiem. Vai šeit pastāv pretruna? Ja pretruna nepastāv jēdzieniski formāli, tad pretruna var pastāvēt apstākļi, ka šie jēdzieni katrā koncepcijā tiek traktēti un definēti atšķirīgi. Vai arī - abas puses pat neapzinās šo jēdzienu paradigmātiskās un slēptās vērtībnozīmes.

Zināmu ieskatu skolotāju savienību antagonismā un nacionālās skolas idejas attīstībā sniedz 1919. gada Rīgas Latviešu skolotāju savienības (resp. biedrības) dibināšanas sapulces diskusijas, kurās J. Cīrulis, runājot par skolotāju biedrībām, aizrāda, ka „tās tik tad ir derīgas, ka viņas locekļi sev sprauduši par galveno un veenīgo mērķi bērnu izglītošanas sekmēšanu skolā un ārpus skolas. Lai tāļu stāv politika ārpus skolas dzīves. Politika ārda un nesekme skolas attīstīšanas gaitu. Skolai jaudzina cilvēks, bet ne vienas vaj otras partijas loceklis.” M. Eihs sirsnīgākā vēlēšanās ir, „lai šī biedrība apveinotu visus latviešu skolotājus, kuri veidotu Latvijā pamata un vidusskolas ar tautisku nokrāsu.” Bet A. Vičs uzsver, ka „jautājeens par jaunās beedrības dibināšanu viņam bijis ļoti smags. Ilgi tas domājis un nācis pee slēdzeena, ka ražīga kopdarbība Arodnieciskā skolotāju beedrībā nav vismaz vēl tagad domājama; šī beedrība ir internacionāla, ta neceena vārda brīvību un neeevēro citu cilvēku domas. Jau pee beedrības dibināšanas izcēlās ķildas vaj peelaist vārdu „Latviešu” vaj ne, un zinams, to atmeta kā novecojušos. Ari daži Viča preekšlikumi par autonomas nodaļas dibināšanu tika atraidīti. Tādōs apstākļōs kopdarbiba atnestu tikai ļaunu. Lai valdiba dabutu dzirdet visu skolotāju domas, tad šāda beedrība vajadzīga. Ši sabeedriba izteiks savu domu, Arodn. Beedriba savu un tad tik valdībai būs eespējams noskaidrot visu skolotāju domas. Arodnieciska

skolotāju biedrība ir politikas peekopēja, jo skola bez politikas nevar iztikt, saka socialdemokrati.”(3016, 1, 22, 208) (kursīvs Ē.V.) Šajos vārdos A. Vičs kodolīgi izteicis t.s. „nacionālo skolotāju” un „sociāldemokrātisko skolotāju” pretrunu problemātiku demokrātiskas valsts un tās izglītības politikas apstākļos.

Nacionālās skolas jēdziena izpratnes formēšanās Formation of understanding of National school concept

Sociāldemokrātisko un nacionālo skolotāju idejisko un profesionālo uzskatu bāze ir daudz plašāka un dziļāka, nekā to spēj izteikt attiecīgie apzīmējumi „sociāldemokrātiskais” un „nacionālais”. Tāpēc, formulējot šīs dziļākās profesionālās uzskatu atšķirības, piemēram, J. Anspaks uzsver jebkuras klasifikācijas nosacītību, bet pēc pedagoģiskās virzības un funkcijām šos atšķirīgos pedagoģijas virzienus iedala divās grupās: a) virzienus, kuru ideologi pedagoģiskajā darbībā akcentē sabiedriskās intereses, prasa izglītību un audzināšanu pakļaut sociālajam pieprasījumam, mācību un audzināšanas mērķi redz indivīda socializācijā (sociālā pedagoģija, pilsoniskās audzināšanas teorija, dažādi sociālistiskās pedagoģijas strāvojumi u.c.) Šajā grupā jau kopš 19. gs. beigām spēcīgākā un radikālākā ir marksistiski ievirzītā pedagoģija b) tie virzieni, kuru ideologi uzsver personību, tās dabisko dotumu, spēju, tieksmju, interešu un vajadzību attīstību (brīvās audzināšanas teorija, personības pedagoģija, eksperimentālā pedagoģija u.c.) Šos pedagoģiskos virzienus apvieno plašais reformistiskās pedagoģijas strāvojums.(Anspaks, 2003 134,135) Tātad, veidojas sabiedriski orientētās un uz personības attīstību orientētās pedagoģijas strāvojumi. Tāpēc pamatoti var uzskatīt, ka ceļš uz jaunu teorētisku orientieru izstrādi pedagoģijā Latvijā nesaraucjami saistīts ar šo dažādo koncepciju apguvi un izvērtēšanu. Caur šo koncepciju prizmu tiek analizēta izglītības un audzināšanas prakse Latvijā, norit pedagoģisko vērtību pārvērtēšana, noraidot novecojušos izglītības un skolas modeļus, izstrādājot jaunas teorētiskās izstrādnes to pārbaudei praksē.(Anspaks, 2003 135) Tomēr skolotāju biedrību darbībā, lai arī nacionālie skolotāji uzsver personības un individualitātes audzināšanas prioritāti, bet sociāldemokrātiskie skolotāji – sociālās audzināšanas nozīmi, J. Anspaka piedāvātais dalījums pielietojams tikai daļēji un tam arī nav obligāti jāsakrīt ar situāciju skolotāju profesionālo biedrību demarkācijas jomā.

Viena no galvenajām nacionālajām atšķirībām un nacionālās identitātes nesējām ir valoda. Latviešu politiķis un valstsvīrs Miķelis Valters (1874-1968), latviešu politiskā nacionālisma iedibinātājs, vienkārši, bet pamatoti atzīmējis, ka korelācijā starp valodu un, piemēram, nacionālās pedagoģijas ideju nav nekādu mistikas elementu, vienkārši – lielākajai tautas daļai, un sevišķi arī pētāmajā laika posmā Latvijā, kad konkrēta cilvēka izglītībai bieži nebija atvēlēts sevišķi daudz laika (trīs ziemas), visvienkāršāk un produktīvāk zināšanas apgūt ir dzimtajā valodā: „Kā varēja attīstīties mūsu apstākļos pretnacionāli virzieni, tas paliek gandrīz nesaprotams, un arī Sk. (Marģers Skujenieks – Ē.V.) savā grāmatā (Skujenieks, 1913) nebeidz pie šī jautājuma nobrīnīties. Nav vajadzīga nedz dziļāka teorētiska pārdomāšana, pietiek vienīgi ar to, ka kultūras cilvēks nostājas uz visiem

saprotama skaidra stāvokļa, seko savam instinktām, ja ne politiskiem vērojumiem, un tad nevar iedomāties tādu kultūras cilvēku, kas varētu sākt aizstāvēt tautas pašnāvību, jo tāda pašnāvība trāpītu vissāpīgāk taisni to nemantīgo tautas daļu, kurai sava tauta, valoda un māksla ir no vislielākā svara. Tā nevar bez garīga stipruma cerēt sasniegt labklājību, un tāpēc nacionāla apspiešana aizgriez tai ceļu uz cilvēcīgu dzīvi, jo tā piespiež sevišķi šo tautas daļu apmierināties ar sīkām kultūras druskām. Tai nav iespējams svešā valodā ar tādiem panākumiem tikt uz priekšu kā mātes valodā.”(Valters, 1914 698,703-706) Viņš pilnīgi pamatoti uzsver, ka „tautas valodas panīkšana nozīmē kulturelu zaudējumu, jo ar viņu zūd liela garīga pasaule, milzīgs atziņu krājums. [...] ar valodu iet bojā arī daudz citi īpatnējās attīstības garīgie ieguvumi, arī citas nozares intelektuālā radīšanas darbā, jo visas tās plūst no viena avota: no tā īpatnējā rakstura, kas radīja tautas valodu un kas atrada šai valodā savu raksturu.” (Valters, 1914 698,703-706) M. Valtera pieminētajā un analizētajā Marģera Skujenieka (1886-1941), 1913. gadā izdotajā grāmatā „Nacionālais jautājums Latvijā”, mēģināts definēt un aptvert jēdzienu „tauta”: „Kopīgā kultūra ir līdzeklis, ar kuru kopīgā tautas vēsture veido tautas raksturu, un kopīgā valoda ir ierocis, ar kuru darbojas kopīgā kultūra.”(Skujenieks, 1913 39) Skaidri saskatāms, ka nacionālais diskurss ir vispārpieņemta idejiskā platforma jau labu laiku pirms Latvijas neatkarības iegūšanas 1918.gadā: „Citu mazo tautu panākumi un ieguvumi var būt par ķīlu tam, ka arī latviešiem izdosies novērst kulturālo attīstību traucējošos apstākļus. No nievātās zemnieku kārtas izaugusi latviešu tauta. Viss tek un mainās. Tas rada pašātvību un pārliecību, ka nākotne radīs tautas attīstībai labvēlīgus apstākļus.”(Skujenieks, 1913 284-286)

Lai arī skolotāji un pedagoģiskie darbinieki jau 1915.gadā sāka dalīties labēji un kreisi noskaņotos strāvojumos, K.Dēķens LSS (tā tad kreiso skolotāju) darbības pārskatā nekur nenorobežojas no nacionālā jautājuma pedagoģijā, bet uzsver tā risināšanu kā būtisku visas latviešu skolotāju kustības mērķi. Un, piemēram, Pēterpils latviešu pedagoģiskās biedrības memorandā (kas cieši sasaucās ar M.Valtera un M.Skujenieka postulātiem), ar kuru šīs biedrības pārstāvju delegācija -Fr. Adamovičs, J. Ķempis, Ģ.Odiņš un K.Tīfentāls - 1917.gada pavasarī vērsušies pie toreizējā tautas apgabala ministra Manuilova, teikts: „Patlaban pārdzīvojamais lielais brīdis uzliek nopietnus pienākumus it visiem Krievijas pilsoņiem, tā tad arī Latvijas skolotājiem un izglītības darbiniekiem. Ja vecā valdība pat krievu tautai lika dažādus kavēkļus ceļā uz gaismu un izglītību, tad latviešu tautai to cēla daudz vairāk. Sākot ar 80-tiem gadiem Baltijā vesta stipra rusifikācijas politika, kas atstājusi nevēlamu iespaidu gan uz tautas izglītību, tiesībām un tikumību, gan arī uz zemes saimniecisko stāvokli...” (Dēķens, 1927 16,17).

Ieskicējot nacionālās paradigmas eksplikācijas momentus pirmsneatkarības periodā un neatkarības perioda sākumā, redzams, ka izglītības jautājumos abi pedagoģiskie „spārni” jeb nometnes „balstā” kopīgā paradigmā, un arī vēlāk, šķiet, neaktualizējas doma, ka Latvijas Republikas izglītības sistēmā varētu pāriet uz kādu citu internacionālu (kura tā varētu būt), teiksim, strādnieku, valodu. Šajā gadījumā, visdrīzāk, LSS izpratnē lomu spēlēja apstākļi, ka nacionālajam jautājumam, tā kā valodas jautājums jau atrisināts – latviešu valoda ir valsts valoda,

nav citu dimensiju. Ja arī skolas uzdevums un mērķis ir veidot kādu vērtīborientāciju, tad tieši te izšķiras LSS un LNSS ceļi vai eksplicējas atšķirīgi diskursi.

LSS vērtīborientācija ir sociāldemokrātiska un internacionāla, lielāka uzmanība pievērsta šķiru vai sabiedrības klasu antagonisma pārvarēšanai, kas nākotnē varētu summēties taisnīgā sabiedrības vienlīdzībā. Šādā tālejoša ideāla kontekstā šķiriskais, kā arī nacionālais un tautiskais ir kavēkļi, kas liek cilvēkiem nostāties vienam pret otru, tādējādi traucējot realizēties K.Marksa atklātajai likumsakarīgajai sabiedriski ekonomisko formāciju maiņai un vienlīdzīgākas sabiedrības izveidošanai.

LSS un tajās apvienoto biedrību biedri presē un abu savienību savstarpējo diskusiju laukā tikuši dēvēti arī par „arodnieciskajiem skolotājiem” (tāpēc, ka apvienošanās pamats ir arods, profesija – skolotājs vai izglītības darbinieks) vai „sociāldemokrātiskajiem skolotājiem” (tāpēc, ka šīs savienības biedri pārstāvēja sociāldemokrātiskos politekonomiskos uzskatus) vai „kreisajiem skolotājiem” (tāpēc, ka šīs savienības biedri pārstāvēja kreiso ideoloģisko spektru). LNSS biedri savukārt dēvēti par „nacionālajiem skolotājiem” (tāpēc, ka apvienošanās bāze ir nacionālās kultūras pamati) vai „pilsoniskajiem skolotājiem” (tāpēc, ka pārstāv valsts pilntiesīgo pilsoņu politekonomiskās un ideoloģiskās intereses, kā arī orientējas uz pilsoņu elektorātu, neuzsverot strādnieku un zemnieku kā apspiesto šķiru līdztiesības problēmas).

Tomēr šī pētījuma ietvaros kā problēma tiek izvirzīts jautājums par šo savienību un to biedru identitāti no viņu pašu laika skatu punkta, par katalizatoru un demarkācijas līniju pieņemot nacionālās skolas idejas interpretācijas.

LNSS vērtīborientācija savukārt slēpjas dziļākā un plašākā „nacionālā” jēdziena izpratnē, neaprobežojot to ar nacionālās valodas kā mācīšanās instrumenta konceptu. Nacionālais ir arī tautiskais, kulturālais, īpatnējais, kas slēpj sevī unikālas un neatkārtojamas, citām nācijām neaizsniedzamas vērtības, piemēram, darba tikumu un darba izpratni, dziesmas, dejas un mitoloģijas mīlestību, kā uzskata M.Skujenieks: „Tautas īpatnējais raksturs veido tautas kultūru”, un M.Valters to papildina – „līdz ar to, protams, tas veido arī tautas mākslu, kuru saprot tautas kultūrelā kopība, vienalga vai pie tās skaitās strādnieks vai pilsonis. [...] Tā „latviskā nokrāsa” Raiņa darbos, kuru atzīmē Skujenieks, atrod atskaņu visu latviešu tautas šķiru piederīgos tāpēc, ka šī nokrāsa ir visas tautas kultūrelās kopības atvizums [...]” (Valters, 1914 698, 703-706) Aiz visa šī, protams, tiek aizmirsti jēdzienu „tauta” un „nācija” sarežģītākie satura slāņi, kas urbanizācijas, industrializācijas un globalizācijas ietekmē neļauj veidoties viendabīgai tautai, bet, sevišķi Latvijā, aktualizē neviendabīgas un multikulturālas tautas integrācijas vai polaritātes situācijas.

Nacionālās skolas idejas interpretācijas skolotāju profesionālo biedrību traktējumā

Interpretation of National school idea of tractation of teacher's professional organizations

LSS statūtu idejiskajā preambulā vēstīts, ka „I. §1. Latvijas skolotāju savienības mērķis ir apvienot un sekmēt skolotāju biedrību darbību Latvijā, lai: a) *tautas* (izcēlums mans – Ē.V.) izglītību nostādītu uz zinātnes, brīvības, demokratizācijas un decentralizācijas pamatiem, un b) aizstāvētu skolotāju tiesiskās un materiālās intereses un paceltu viņu kulturālo līmeni.”(Statūti, 1921 401-405) Bet „I. §1. LNSS (Centra) mērķis ir apvienot un sekmēt skolotāju biedrību darbību Latvijā: a) gādājot par vispārēju izglītību, kas dibinās uz tikumiskiem un *nacionāli-kultūrāliem* (izcēlums mans – Ē.V.) pamatiem; b) aizstāvot skolotāju tiesības un materiālās intereses un gādājot par skolotāju plašāku izglītību.” Nedaudz plašāk LNSS centieni izklāstīti žurnāla „Audzinātājs” pirmās burtnīcas ievadvārdos: „Nacionālā apziņa, reliģiski izveidoti tikumības principi, tautas tradīcijas un darba mīlestība - tie visos laikos bijuši tautu stipruma pamati. Dabiskā evolūcijas gaitā šo pamatu formas gan pārveidojas, bet savā būtībā viņi ir un paliek stūra akmeņi katras tautas attīstībā. Katra mācība, un sakarā ar to tautas audzināšana, kas ārdā šos pamatus, tautai vienmēr atnesusi postu un nelaimi, tāpēc mūsu pienākums apkarot visu, kas arī pie mums kaut kādā veidā maitā un vājina šos tautas attīstības spēkus. Skolotāji un vecāki, kas savā darbā paši stāv uz tiem pamatiem, atradīs arī labus un izmēģinātus līdzekļus, kā jaunatni uzaudzināt stipru un nostādīt uz droša, nopamatota dzīves ceļa. Kur vajadzēs, šādi audzinātāji pratīs ar apdomu uzmeklēt arī jaunus ceļus. Turpretim tie, kam pašiem nav noteikta mērķa un ceļa, arī skolas darbā mētāsies uz visām, pusēm; viņi varbūt „eksperimentēs”, bet darīs to bez kāda noteikta plāna un sistēmas. Arī dažādai eksperimentēšanai un jaunu ceļu meklēšanai jānotiek ar apdomu, ziniski pamatotām metodēm un galu galā jākalpo augšminēto tautas stipruma pamatu labākai uzturēšanai un izveidošanai.” (Audzinātājs, 1925)

Kā redzams, no abu savienību statūtiem, to idejiskās platformas ir tālu nepietiekamas, lai ar to palīdzību skolotājiem un izglītības darbiniekiem būtu iespējams veikt izvēli par labu vienai vai otrai „nometnei”. LSS šeit priekšplānā izvirza tautas un demokrātiskas sabiedrības intereses, bet LNSS – nacionālās kultūras intereses, nacionālo apziņu un tautas tradīcijas, tām pievienojot reliģiski izveidotus tikumības principus. Tomēr diez vai kāds varētu pārnest sociāldemokrātiski ietonētajiem skolotājiem, piemēram, Rainim, K. Dēķenam vai K. Melnalksnim, ka viņi būtu naidīgi vērsušies pret nacionālo apziņu vai tautas tradīcijām.

Tāpēc iespējams izvirzīt hipotēzi, ka pētāmajā laika periodā LSS un LNSS antagonisma saknes pašiem to pārstāvjiem nav īsti skaidras un slēpjas kolektīvās bezapziņas struktūrās, kā arī nekad nav pietiekami reflektētas, turklāt piemēri atklāj, ka otras „nometnes” izstrādātais „pretinieka” tēls nekad nav tāds, kādu to redz paši šīs nometnes pārstāvji. Lai arī vēl Tērbatas, jeb Latviešu skolotāju 2. kongresā vēlākie sociāldemokrātisko un nacionālo skolotāju pārstāvji pie nacionālās jeb tautas skolas idejas darbojušies kopīgi, uzskatu diferences bijušas

manāmas jau iepriekš, tomēr spēcīgāk sākušas izpausties līdz ar neatkarīgas un demokrātiskas Latvijas valsts nodibināšanu.

Var uzskatīt, ka līdz ar suverēnas un demokrātiskas Latvijas valsts nodibināšanu un starptautisku atzīšanu, nacionālajam jautājumam kā atrisinātam būtu bijis jānovirzās otrajā plānā, tomēr pretrunīgs ir fakts, ka šis jautājums tautas skolas kontekstā tieši aktualizējas un materializējas, rodoties nepieciešamībai izveidoties Latviešu Nacionālo skolotāju savienībai. Tas norāda, ka starp nacionālo jautājumu vispār un nacionālas skolas ideju atsevišķi pastāv būtiskas atšķirības. Nacionālas skolas ideja demokrātiskas sabiedrības apstākļos 20. gs. 20. gados vēl dabiski atrodas savas tapšanas stadijā un tikai sāk attīstīties ar saviem iespējamajiem saturiem un invariantiem, tāpēc LNSS izveidošanās ir laikmetam iekšēji loģiska. Tā norāda gan uz nacionālā jautājuma uzsvēršanu izglītības politikā, gan uz citu, būtiski jaunu nācijas jēdziena diskursu, kurā latviešiem kā dominējošajam vairākumam un saimniekiem savā zemē nu jāaptver un jāiekļauj nācijas vai tautas kopumā citas nacionālās minoritātes, iekļaujot tās arī demokrātiskas skolas un izglītības politikas veselumā.

Pētījuma ietvaros tiek izvirzīti pieņēmumi, ka šauri nacionālas skolas ideja Latvijā nepastāv un Latvijas Nacionālo skolotāju savienība par „nacionālu” nodēvējusies formāli; nacionālas skolas ideja Latvijā pastāv jaunā demokrātiskā integrētas nācijas diskursā, kurā dominē diskusija, bet maz vietas agresijas un neiecietības elementiem; „nācijas” un „tautas” jēdzieni pētāmajā laika periodā atrodas formēšanās stadijā, to nozīmes ir implicītas un līdz pat 1934. gadam netiek noformulētas.

Tieši jaunie apstākļi un iespējas, „jaunās skolas” idejas un jaunās, vēl pamatīgi neapgūtās demokrātijas un plurālisma vērtības liek būtiski mainīties „nacionālās skolas idejas” jēdziena saturam. Šī koncepta izmaiņas nevar tikt acumirkļi apjaustas, tās formējas garās diskusijās starp LSS un LNSS skolotājiem.

Demokrātijas apstākļi izvirza jaunas prasības – patstāvību, kritisku domāšanu, iniciatīvu, - šīs īpašības nav viegli izkopjamas un ieaudzināmas. Jaunā skolotāju paaudze 20. gadsimta 20-to gadu otrajā pusē neizrāda sevišķu interesi par „partejiskumu” vispār, kā arī partiju cīņu izglītības politikā atsevišķi. (Dravnieks, 1931 1,2) Demokrātiskas sabiedrības apstākļos katram cilvēkam, t.sk. skolotājam, ir tiesības uz savu viedokli, un partiju cīņa šādā ziņā neskar ne skolotāju biedrības vai savienības, ne skolotāju individuāli. 30-to gadu sākumā pakāpeniski veidojas jauna skolotāju paaudze, kuras bērnība un jaunība pagājusi Krievijas impērijas, kara un sociālpolitiska haosa apstākļos un kura, zināmā mērā, ir zaudējusi ticību jebkurai karojošai pusei, lai kādus lozungus tā lietotu, tiecas pēc vispārcilvēciskiem ideāliem, nevis politisko vai pedagoģisko uzskatu vienpusības. Tā ir skolotāju paaudze, kuras vērtību sistēmā ir demokrātijas, tātad, arī dialoga iespējamības, vērtību plurālisma un pedagoģisko uzskatu daudzveidības pieredze.

Secinājumi Conclusions

- Nacionālas skolas ideja Latvijas Republikā lielā mērā tiek uzskatīta par sasniegtu līdz ar Latvijas Tautas Padomes pieņemto Likumu par Latvijas izglītības iestādēm (Likumu par izglītību) 1919. gada 8. decembrī.
- Nacionālas skolas jēdziena saturs formējas Krievijas impērijas skolu politikas un „vecās skolas” apstākļos, bet to būtiski maina jaunās demokrātiskās un nacionālās pašnoteikšanās iespējas.
- LSS un LNSS skolotāju profesionālo organizāciju pārstāvji jēdzienu „nacionāla skola” neizvērš vai katra neapzināti ieliek tajā citu saturu, tātad izprot neviennozīmīgi. LSS „nācijas” jeb „tautas” diskursā ietver ne tika latviešus, bet arī visas LR apvienotās tautības, savukārt LNSS galvenokārt latviešus un uz latvisko kultūru balstīto izpratni.
- Nacionālas skolas ideja Latvijā līdz ar republikas nodibināšanu pastāv jaunā demokrātiskā integrētas nācijas diskursā, tajā tiecoties iekļaut visas nacionālās minoritātes.
- Skolotāju profesionālo organizāciju darbība 20. gs. 20. un 30. gados Latvijā ir nozīmīga ne tikai profesionāļu grupai, bet arī visai sabiedrībai kopumā: tā rosina diskusiju par nācijas izglītību visplašākajā politiskajā telpā. Viedokļu atšķirība profesionāļu vidē šo diskusiju aktivizē, piesaistot plašu daudznacionālās sabiedrības uzmanību.

Summary

In article „Problem of national school (or national question) in conceptions of Latvian teacher’s professional organizations (LSS and LNSS), 20th and 30th of 20th century” outlines ambiguity of “national school” concept in understanding of two leading Latvian teacher’s organizations LSS (Latvia Teacher union) and LNSS (Latvia National Teacher union) in period of first Latvia Republic (1918 - 1940). In this article asked for ground misunderstandings of “national education” concept.

The object of this article is to view understanding of concepts “national” and “national school” in interpretations of first Latvia Republic teacher’s organizations and try to find ground and unconscious differences between viewpoints of LSS and LNSS, and to find its causes.

Sources of this study are materials of LVVA (Latvia State Historical Archive), articles in pedagogical press and activity reports of Latvian teacher professional organizations

The study outlines the problems of the “national school” concept formation in content of the “old school” (to 1918) conditions, and discusses how its understanding significant changes after the founding of the Latvian Republic, how this concept revealing in the new options of democracy and national self-determination. The study is looking for a meaning who included in the LSS concept of “national education” and LNSS concept of “education on the national - cultural grounds”. In Latvia from the 1918th to the 1934th the concept of "national school" in activities of lead teacher’s professional organizations (LSS and LNSS) are not developed in a holistic approach. Idea of “national school” in this time is active, it

formed in a new discourse of integrated democratic nation – try to include all national minorities.

Literatūra
Bibliography

1. Anspaks, J. (2003). *Pedagoģijas idejas Latvijā*. Rīga, RaKa.
2. Apine, I. (2005). *1905.-1907. gada revolūcija Latvijā un latviešu sociāldemokrāti*. Rīga, Zelta Grauds.
3. *Audzinātājs*. 1925. Nr.1.
4. Dravnieks, A. (1931). Jaunie skolotāji laikmeta krustceļos. *Rīgas skolotāju institūta bijušo audzēkņu b-bas rakstu krājums* Nr.2. 1931. gada februāris.
5. Dēķens, K., sast. *Latvijas Skolotāju Savienība 1917.-1927. 10 gadu darbības atcerei*. Rīga: Latvijas Skolotāju Savienības izdevums. 1927.
6. *Latvijas Skolotāju savienības statūti*. „Latvijas Skola” 1921. Nr.11-15.
7. LVVA, 3016. f. (LSS) 1.apr., 1.l. (LSS akte - Durbes pils dokumentācija) 62 lp.
8. LVVA, fonds Nr. 3016, Apr.1. L.22. – 208.lp.
9. *Nācija*. Svešvārdu vārdnīca. Rīga, Liesma, 1969.
10. *Nacionālisms*. Ideju vārdnīca. Rīga, Zvaigzne ABC, 1999.
11. Priedīte, A. *Rainis (1865-1929)*. Ideju vēsture Latvijā. Jaunā strāva – 20. gs. sākums. I daļa, sast. E. Buceniece. Rīga, Raka, 2005.
12. Skujenieks, M. (1913). *Nacionālais jautājums Latvijā*. Pēterburga, A. Gulbja apgādībā.
13. Tauta - <http://lv.wikipedia.org/wiki/Tauta> skat. 20.01.2012.
14. Valters, M. *Nacionālisms un marksisms*. / Druva. – 1914. – VII.
15. Zariņš, V. *Fricis Roziņš (1870-1919)* Ideju vēsture Latvijā. Jaunā strāva – 20. gs. sākums. I daļa, sast. E. Buceniece. Rīga, Raka, 2005.

<p>Ērika Vugule University of Latvia Jūrmalas gatve 74/76, Rīga, LV – 1001, Latvia E-mail: erika.vugule@lu.lv</p>
--